

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. PLINII|| SECVNDI|| HISTORIAE|| MVNDI|| LIBRI XXXVII,||

Plinius Secundus, Gaius

[Lugduni], 1582

Liber XXXVIII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1752](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1752)

603

C. PLINII SECUNDI N A-
TURALIS HISTORIÆ

LIBER XXXIII.

PRO O E M I V M.

Aëris metalla.

CAPVT I.

10

ROXIME dicantur æris metalla, cui & in vsu proximum est pretium, imò verò ante argentum, ac penè etiam ante aurum, Corinthio. Stipis quoque autoritas, vt diximus. Hinc æra militum, Tribuni ærarij, & ærarium, & obæratì ab ære dicti. Docuimus, quandiu populus Romanus ære tantùm signato vsus esset, & alia, quæ vetustas tradidit, cùm æqualem vrbi autoritatè eius declararet, à rege Numa collegio tertio ærariorum fabrùm instituto. Vena quo dictum est modo effoditur, ignique perficitur.

Fit & è lapide æroso, quem vocant cadmiam: Celebritas in Asia, & quondam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiae. Feruntque nuper etiam in Germania prouincia repertum.

20

Genera æris, quæ Corinthia, quæ Deliaca, quæ Aeginetica.

CAP. II.

Fit & ex alio lapide, quem chalciten vocant in Cypro, vbi prima fuit æris inuentio: mox vilitas præcipua, reperto in aliis terris præstantiore, maximè orichalco, quod præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore, effœta tellure. Proximum bonitate fuit Sallustianum in Ceutronum Alpino tractu, non longi & ipsum æui. Successitque ei Liuianum in Gallia. Vtrunque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico Diui Augusti, hoc à coniuge, velocis defectus. Liuianum quoque certè admodum exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in Marianum conuersa, quod & Cordubense dicitur. Hoc à Liuiano cadmiam maximè sorbet, & orichalci bonitatem imitatur in sestertiis dupondiaris que, Cyprio suo assibus contentis. Et hæc nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant, quæ suis locis reddentur, summa claritate ante omnia indicata. Quondam æs confusum auro argentoque miscebatur, & tamen ars pretiosior erat: nunc incertum est, peior hæc sit, an materia. Mirumque, cùm ad infinitum operum pretia creuerint, autoritas artis extincta est. Quæstus causa enim, vt omnia, exerceri cœpta est, quæ gloriæ solebat. Ideo etiam Deorum adscripta operi, cùm proceres gentium claritatem & hac via quærent: adeoque exoleuit fundendi æris pretiosi ratio, vt iandiu
40 ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maximè laudatur: hoc casus miscuit, Corintho, cùm caperetur, incensa: mirèque circa id multorum affectatio fuit: quippe cùm tradatur, non alia de causa Verrem, quem Cicero damnauerat, proscriptum cum eo ab Antonio, quàm quòd Corinthiis se ei cessurum negauisset. At mihi maior pars eorum simulare eam scientiam videtur, ad segregandos se
11 à cæteris magis, quàm intelligere aliquid ibi subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus
12 capta est Olympiadis clvj. anno tertio, nostræ vrbis dcviij. cùm antè seculo fictores nobiles esse desissent, quorum isti omnia signa hodie Corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos, ponemus artificum ætates. Nam vrbis nostræ annos ex
suprà dicta comparatione Olympiadum, colligere facile erit. Sunt ergo vasa tantum
50 Corinthia, quæ isti elegantiores modò in esculeta transferunt, modò in lucernas aut trulleos, nullo munditiarum respectu. Eius tria genera: candidum, argento nitore quàm

proximè accedens, in quo illa mixtura præualuit: alterum, in quo auri fulua natura: tertium, in quo æqualis omnium tēperies fuit. Præter hæc est, cuius ratio nō potest reddi, quanquam hominis manu facta dederit Fortuna temperamentum simulacro signisque, illud suo colore pretiosum ad iocineris imaginem vergens, quod ideo hepatizon appellant, præcul à Corinthio: longè tamen ante Ægineticum atque Deliacum, quæ diu obtinere principatum. Antiquissima æris gloria Deliacum fuit, mercatus in Deo concelebante toto orbe, & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcrisque. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad Deum simulacra, effigiemque hominum, & aliorum animalium. Proxima laus Æginetico fuit. Insula & ipsa, nec æs gignēs, sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario est Romæ. Hic est exēplar Æginetici æris: Deliaci autem Iupiter in Capitolio in Iouis tonantis æde: illoq; ære Myron¹⁰ vsus est, hoc Polycletus, æquales atque condiscipuli. Emulatio autem & in materia fuit.

De candelabris, & templorum ornamentis.

CAP. III.

Priuatim Ægina candelabrorum superficiem duntaxat elaborauit, sicut Tarentum scapos. In his ergo iuncta cōmendatio officinarum est. Nec pudet Tribunorum militarium salariis emere, cum ipsum nomen à candelarum lumine impositum appareat. Accessio candelabri talis fuit: Theonis iussu præconis Clelippus fullo, gibbere prætereà & alio fœdus aspectu, emente id Gegania festertis. eademque ostentate cōuiuio emptū ludibrii causa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in torum, mox in testamen-²⁰ tum, prædiues numinum vice illud candelabrum coluit, & hanc Corinthiis fabulā adiecit: vindicatis tamen moribus nobili sepulcro, per quod æterna supra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cum esse nulla Corinthia candelabra constet, nomen id præcipuè in his celebratur, quoniam Mummiij victoria Corinthum quidem diruit, sed compluribus Achaia oppidis simul æra dispersit. Prisci limina etiam ac valuas ex ære in templis factitauere. Inuenio & à Cn. Octauio, qui de Perseo rege naualem triumphum egit, factā porticum duplicem ad circum Flaminium, quæ Corinthia sit appellata à capitulis æreis columnarum. Vestæ quoque ædem ipsam Syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum à M. Agrippa posita. Quin-³⁰ etiam priuata opulentia eo modo vsurpata est. Camillo inter crimina obiecit Sp. Carui-³⁰ lius Quæstor, quod ærata ostia haberet in domo. Nam triclinia ærata abacōsque & monopodia Cn. Manlium Asia deuicta primū inuexisse triumpho suo, quem duxit vrbis anno cccclxvij. L. Piso autor est. Antias quidem L. Crassum hæredem L. Crassi O-⁴⁰ ratoris, multa etiā triclinia ærata vendidisse. Ex ære factitauere & cortinas tripodum nomine Delphicas, quoniam donis maximè Apollinis Delphici dicabantur. Placere & lychnuchi pensiles in delubris, aut arborum modo mala ferētium lucentes: qualis est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicauerat eidem Deo. Transiit deinde ars vbique vulgò ad effigies Deorum.

Quando primum simulacrum Romæ factum, & de origine statuarum, & honore statuarum, & generibus, & figuris.

CAP. IIII.

Romæ simulacrum ex ære factum Cereri primū reperio ex peculio Sp. Cassij, quem regnum affectantem pater ipsius interemerat. Transiit & ab Diis ad hominum statuas atque imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine, quò magis mirum est placuisse auro integere. Hoc nescio an Romanū fuit inuentum: certè etiam Romæ nō habet vetustatē. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium, primò sacrorum certaminum victoria, maximeq; Olympiæ: vbi omnium qui vicissent, statuas dicari mos erat. Eorum verò, qui ter ibi superauissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocāt. Atheniēses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publicè posuerint statuas.⁵⁰ Hoc actum est eodem anno, quo & reges Romę pulsi. Excepta deinde res est à toto orbe

terrarum

terrarum humanissima ambitione. Et iam omnium municipiorum foris statuæ ornamentum esse cœpere, prorogarique memoria hominum, & honores legendi æuo basibus inscribi, ne in sepulcris tantum legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atque in atriis. Honos clientum instituit sic colere patronos.

De statuis togatis, & quibusdam aliis, & quibus primum in columna, & quando primum publicè, & qua primum statua Romæ.

CAP. V.

TOgatae effigies antiquitus ita dicabantur. Placere & nudę tenentes hastam, ab ephorum è gymnasiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Græca res est, nihil velare: at contra Romana ac militaris, thoracas addere. Cæsar quidem Dictator loricate sibi dicari in foro suo passus est. Nam Iupercorum habitu facta, tam nouitiæ sunt, quam quæ nuper prodire penulis induta. Mæcinus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est. Notatum ab autoribus, & L. Actium Poëtam in Camœnarum æde maxima forma statuam sibi posuisse, cum breuis admodum fuisset. Equestres utique statuæ Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantum dicabant in sacris victores. Postea verò & qui bigis vel quadrigis vicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent. Seru hoc, & in his non nisi à Diuo Augusto seiuges, sicut & elephanti. Non vetus & bigarum celebratio in his qui Prætura functi curru vecti essent per Circum. Antiquior columnarum, sicut C. Menio, qui deuicerat priscos Latinos, quibus ex fœdere tertias prædæ Rom. pop. præstabat, eodemque in Cōsulatu in suggestu rostra deuictis Antiatibus fixerat anno vrbs cccc xvj. Itē C. Duellio, qui primus naualem triumphum egit de Pœnis, quæ est etiã nunc in foro. Item P. Minutio præfecto annonæ extra portam Trigeminam vnciarum stipe collata, nescio an primo honore tali à populo, antea enim à senatu erat: præclara res, nisi friuolis cœpisset initiis. Naque & Actij Nauij statua fuit ante Curiam, cuius basis cōflagrauit Curia incensa P. Clodij funere. Fuit & Hermodori Ephesij in comitio, legum, quas Decemviri scribebant, interpretis, publicè dicata. Alia causa & alia autoritas maior in Horatij Coclitis statua, quæ durat hodieq; cum hostes à portæ publico solus arcuisset. Equidē & Sibyllæ iuxta rostra esse non miror, tres sint licet: vna, quam Sex. Pacuuius Taurus Ædilis plebis restituit: dua, quas M. Messala. Primas putare has, & Actij Nauij, positas ætate Tarquinij Prisci, nisi regum antecedentium essent in Capitolio.

De statu sine tunica, & quibusdam aliis, & qua prima Romæ statua equestris, & quando omnes statuæ priuatim & publicè sublatae, & quibus Romæ mulieribus, qua prima ab exteris publicè posita.

CAP. VI.

EX his Romuli est sine tunica, sicut & Camilli in Rostris, & ante ædem Castorum fuit Q. Marcij Tremuli equestris togata, qui Samnites bis deuicerat, captaque Anagnina, populum stipendio liberauerat. Inter antiquissimas sunt & Tulli Cælij, L. Roscij, Sp. Nautij, C. Fulcinij in Rostris, à Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc à Romano populo tribui solebat iniuria cæsis, sicut & P. Iunio, & T. Coruncano, qui ab Teuca Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum videtur, quod Annales annotauere, tripedaneas his statuas in foro statutas. Hæc videlicet mensura honorata tunc erat. Non præteribo C. Octauium ob vnum verbum: hic regem Antiochum, daturum se responsum dicentem, virga, quam tenebat fortè, circumscripsit, & prius quam egredere retur circulo illo, responsum dare coëgit. In qua legatione interfecto, Senatus statuam poni iussit quam oculatissimo loco in Rostris. Inuenitur statua decreta & Taraciæ Caiæ siue Suffetiæ virgini Vestali, ut poneretur vbi vellet: quod adiectum non minus honoris habet, quam fœminæ esse decretam. Meritum eius in ipsis ponam Annalium verbis: Quod campum Tiberinum gratificata esset ea populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus Comitij positas, cum bello Samniti Apollo Pythius fortissimo Græcorum gentis iussisset, & alteri sapientissimo, simulacra celebri loco dicari, donec Sylla Dictator ibi Curiam faceret. Mirumque est, illos patres Socrati cunctis ab

a C. Popiliū legendum videtur ex Valer. Max. ceterisque Historicis.

eodem Deo sapientia prælato Pythagoram prætulisse, aut tot aliis virtute Alcibiadem, aut quenquam utroque Themistocli. Columnarum ratio erat, attolli supra ceteros mortales: quod & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit à Græcis. Nullique arbitror plures statuas dicatas, quam Phalereo Demetrio Athenis. Siquidem cccclx. statuere, quas mox lacerauerunt, nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ etiã in omnibus vicis C. Mario Gratidiano tribus, ut diximus, eadẽmque subuertere Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ fuere in autoritate longo tempore. Equestrium tamen origo perquam vetus est, cum fœminis etiam honore communicato. Clœliæ enim statua est equestris, ceu parum esset toga eam cingi: cum nec Lucretiæ, nec Bruto, qui expulerant reges, propter quos Clœlia inter obsides fuerat, decernerentur. Hanc primã & Horatij Coclitis publicè dicatam crediderim: antè enim sibi ac Sibyllæ Tarquinium, & reges sibi ipsos posuisse verisimile est: nisi Clœliæ Piso traderet ab his positam, qui vnã obsides fuerant, redditis à Porsena in honorem eius. E diuerso Annus Fœcialis, equestris, quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ Consulis filiæ: eamque solam refugisse, Tiberinque tranauisse, ceteris obsidibus, quæ Porsenæ mittebantur, interemptis Tarquinij infidiis L. Piso prodidit, M. Æmilio, C. Popilio i. j. coss. à Censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circa forum eorum qui magistratum gesserunt, sublatas omnes, præter eas quæ populi aut Senatus sententia statuta essent. Eam verò, quam apud ædem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius qui regnum affectauerat, etiam conflatam à Censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni prouidebant illi viri. Extant Catonis in Censura vociferationes, mulieribus Romanis in prouinciis statuas poni. Nec tamen potuit inhibere, quò minus Romæ quoque poneretur, sicuti Corneliæ Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Sedens huic posita, soleisque sine amento insignis, in Metelli publica porticu: quæ statua nunc est in Octauianæ operibus. Publicè autem ab exteris posita est Romæ C. Ælio Tribuno plebis, lege perlata in Stennium Statilium Lucanum, qui Thurinos bis infestauerat: ob id Ælium Thurini statua & corona aurea donauerunt. Eidem postea Fabricium donauere statua, liberati obsidione. Passimque clientes in clientelas ita recepti: & adeò discrimen omne sublatum, ut Annibalis etiam statua tribus locis visantur in vrbe, cuius intra muros solus hostium emisit hastam.

De antiquis statuariis, & pretiis signorum immodicis, & colossis in vrbe celeberrimis.

CAP. VII.

Fuisse autem statuariam artem familiarem Italiæ quoque & vetustam, indicant, Hercules ab Euandro sacratus, ut ferunt, in foro boario, qui triumphalis vocatur, atque per triumphos vestitur habitu triumphali: præterea Ianus geminus à Numa rege dicatus, qui pacis bellique argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorum sexagintaquinque dierum nota, per significationem anni temporis & æui se Deum indicaret. Signa quoque Tuscanica per terras dispersa, quæ in Hetruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Romani nominis odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinos expugnatos obiiceret. Mirumque mihi videtur, cum statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia Deorum simulacra in delubris dicata, vsque ad deuictam Asiam, unde luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo, in ea quam plasticen Græci vocant, dici cõuenientiùs erit: etenim prior, quam statuaria, fuit. Sed hæc ad infinitum effluit multorum voluminum opere, si quis plura persequi velit: omnia enim quis possit? In M. Scauri Ædilitate tria millia signorum in scena tantum fuere temporario theatro. Mummius deuicta Achaia repleuit urbem: ipse excessit non relicturus filiæ dotem. Cur enim non cum excusatione ponatur? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiamnum tria millia signorum esse, Mutianus ter Consul prodidit, nec pauciora Athenis, Olympiæ, Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit? aut quis vsus noscendi intelligatur? Insignia tamen maximè, & aliqua de causa notata, voluptarium sit attingisse,

gisse, artificesque celebratos nominauisse, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lyfippus ad sexcenta x. opera fecisse prodatur, tantæ omnia artis, vt claritatem possent dare vel singula. Numerum apparuisse defuncto eo, cum thesaurum effregisset hæres: solitum enim ex manipretio cuiusque signi denarios deponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu, mox & audacia. In argumentum successus vnum exemplum afferam, nec Deorum hominumve similitudinis expressæ. Ætas nostra vidit in Capitolio, prius quam id nouissimè conflagrauit à Vitellianis incensum, in cella Iunonis, canem ex ære, vulnus suum lambentem: cuius eximium miraculum & indiscreta veri similitudo, non eo solùm intelligitur, quòd ibi dicata fuerat, verùm & noua satisfactione: nam summa nulla par videbatur: capite tutelarios cauere pro ea, instituti publici fuit. Audaciæ innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus statuarum, quas colossos vocat, turribus pares. Talis est in Capitolio Apollo, translatus à M. Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe x x. cubitorum, c. l. talentis factus, talis in campo Martio Iupiter à Claudio Cæsare dicatus, qui vocatur Pompeianus à vicinitate theatri: talis & Tarenti factus à Lyfippo xl. cubitorum. Mirum in eo, quòd manu, vt ferunt, mobilis (ea ratio libramenti est) nullis conuellatur procellis. Id quidem prouidisse & artifex dicitur, modico interuallo, vnde maximè flatum opus erat frangi, opposita columna. Itaq; propter magnitudinem difficultatè que molièdi, non attigit eum Fabius Verrucosus, cum Herculem qui est in Capitolio, inde transferret. Ante omnes autem in admiratione fuit

20 **Solis colossus** Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lyfippi supra dicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostratum, sed iacens quoque miraculo est. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digiti, quàm pleræque statuæ. Vasti specus hiant de fractis mēbris. Spectantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere stabiliuerat cōstituens. Duodecim annis tradunt effectum ccc. talentis, quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii, relicto moræ tædio. Sunt alij **minores** hoc in eadem vrbe **colossi** centum numero, sed vbicunque singuli fuissent nobilitaturi locum. Præterque hos Deorū quinque, quos fecit Bryaxis. Factitauit colossos & Italia: videmus certè Apollinem in bibliotheca templi Augusti Thuscanicum l. pedum à pollice, dubium ære mirabiliorem, an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouem, qui est in Capitolio, victis Samnitibus sacrata lege pugnantibus, è pectoralibus eorum ocreis que & galeis. Amplitudo tanta est, vt conspiciatur à Latiario Ioue. Reliquiis limæ suam statuam fecit, quæ est ante pedes simulacri eius. Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo, quæ P. Lentulus Consul dicauit: alterum à Charete supra dicto factum: alterum fecit Decius, comparatione in tatum victus, vt artificium minimè probabilis artificis videatur. Verùm omnem amplitudinē statuarum eius generis vicit ætate nostra Zenodorus, Mercurio facto in ciuitate Galliarum Aruernis, per annos decem, H-S cccc. manipretio. Postquam satis ibi artem approbaerat, Romam accitus est à Nerone, vbi destinatum illius principis simulacrum colossum fecit c. x. pedum longitudine, qui dicatus Solis venerationi est, damnatis sceleribus illius principis. Mirabamur in officina non modò ex argilla similitudinem insignem, verùm & ex paruis admodum furculis, quod primum operis instar fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiã, cum & Nero largiri aurum argentumque paratus esset, & Zenodorus scientia fingendi celandique nulli veterum postponeretur. Statuam Aruernorum cum faceret, prouinciæ Vibio Auito præsidete, duo pocula Calamidis manu cælata, quæ Cassio Syllano auunculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donauerat, æmulatus est, vt vix vlla differentia esset artis. Quantòque maior in Zenodoro præstantia fuit, tanto magis deprehendi æris obliterationio potest.

Nobilitates ex ære operum & artificum CCCLXVI. CAP. VIII.

50 **S**ignis, quæ vocant Corinthia, plerique in tantum capiuntur, vt secum circunferant, sicut Hortensius Orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione negati ei se ænigmata intelligere, respondit debere, quoniam sphin-

gem domi haberet. Circuntulit & Nero princeps Amazonem, de qua dicemus: & paulo ante C. Cestius Consularis signum, quod secum etiam in prælio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustinere traduntur solitæ statuæ, ex quibus duæ ante Martis Vltoris ædem dicatæ sunt, totidem ante regiam. Minoribus simulacris signisque innumera propè artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias Atheniensis, Ioue Olympiæ factus, ex ebore quidem & auro: sed & ex ære signa fecit. Floruit autem Olympiade lxxij. circiter ccc. nostræ vrbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuerunt Alcamenes, Critias, Nestocles, Hægias. Et deinde Olympiade lxxxvij. Agelades, Callon, Polycletus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius. Ex his Polycletus, discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Dameam Clitorium, Myronem Lycium. Nonagesima quinta Olympiade floruerunt Naucydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles. Centesima secunda Polycles, Cephissodorus, Leochares, Hypatodorus. Centesima quarta Praxiteles, Euphranor. Centesima septima Echion, Therimachus. Centesima quartadecima Lysippus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Item Lysistratus, & frater eius Sthenis, Euphronides, Softratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit ipse. Discipulos habuit Zeuxim & Iaden. Centesima vicesima Eutychedes, Euthykrates, Lahippus, Cephissodorus, Timarchus, Pyromachus. Cessauit deinde ars, ac rursus Olympiade centesimaquingagesimaquinta reuixit, cum fuere longè quidem infra prædictos, probati tamen, Antheus, Callistratus, Polycles, Athenæus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita distinctis celeberrimorum ætatibus insignes raptim transcurram, reliqua multitudine passim dispersa. Venere autem & in certamen laudatissimi, quantum diuersis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum, qui præsentibus erant, iudicio, cum apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisque iudicassent. Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Ctesilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis. Phidias, præter Iouem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & ex ebore æquæ Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone adstant. Ex ære verò, præter Amazonem supra dictam, Mineruam tam eximie pulchritudinis, ut à forma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchum & aliam Mineruam, quam Romæ Æmilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicauit. Item duo signa, quæ Catulus in eadem æde posuit palliata: & alterum colossicon nudum: primusque artem toreuticam aperuisse atque demonstrasse merito iudicatur. Polycletus Sicyonius Ageladis discipulus, Diadumenum fecit molliter iuuenem c. talentis nobilitatum. Idem & Doryphorum viriliter puerum. Fecit & quem canona artifices vocant, lineamenta artis ex eo petentes, velut à lege quadam: solusque hominum artem ipse fecisse, artis opere iudicatur. Fecit & distringentem, & nudum talo incessentem. Duosque pueros, item talis nudos ludentes, qui vocantur Astragalizontes: & sunt in Titi Imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius plerique iudicant. Item Mercurium, qui fuit Lysimachiæ: Herculem, qui Romæ, Antæum à terra sustentem: Artemona, qui Periphoretos appellatus est. Hic consumasse hanc scientiam iudicatur, & toreuticam sic erudisse, ut Phidias aperuisse. Proprium eiusdem, ut vno crure insisterent signa, excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & penè ad vnum exemplum. Myronem Eleutheris natum, & ipsum Ageladis discipulum, bucina maximè nobilitauit, celebratis versibus laudata, quando alieno plerique ingenio magis, quam suo, commendantur. Fecit & canem, & discobolon, & Persea, & Pristas, & Satyrum admirantem tibias, & Mineruam, Delphicos pentathlos, Pancratiastas: Herculem etiam, qui est apud Circum maximum in æde Pompeij Magni. Fecisse & cicadæ monumentum ac locustæ, carminibus suis Erinna significat. Fecit & Apollinem, quem à Triumuiro Antonio sublatum restituit Ephesis Diuus Augustus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicasse varietatem videtur, numerosior in arte, quam Polycletus, & symmetria diligentior: & ipse tamè corporum tenuis curiosus, animi sensus non expressisse, capillum quoque &

que & pubem non emendatius fecisse, quàm rudis antiquitas instituisset. Vicit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, pancratiaste Delphis posito. Eundem vicit & Leontius, qui fecit stadiodromon Astylon, qui Olympiæ ostenditur, & Libyn puerum tenentem tabellam eodem loco, & mala ferentem nudum. Syracusis autem claudicatem: cuius hulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur. Item Apollinem citharcedum, serpentemq; eius sagittis cōfici, qui Dicæus appellatus est, quòd cum Thebæ ab Alexandro caperetur, aurum à fugiente conditum, sinu eius celatum esset. Hic primus nervos & venas expressit, capillumq; diligentius. Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce Deæ septem nuda, & senis vnum, laudata sunt. Hic supra dicto

10 facie quoque indiscreta similis fuisse traditur: Rhegini autem discipulus & filius sororis fuisse Soltratus. Lysippum Sicyonium Duris negat, Tullius fuisse discipulum affirmat, sed primò ærarium fabrum, audendi rationem cœpisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse demonstrata hominum

17 multitudinem, naturam ipsam imitandam esse, non artificem. Plurima ex omnibus signa fecit, vt diximus, fecundissimæ artis, inter quæ distringentem se, quem M. Agrippa ante thermas suas dicauit, mirè gratum Tiberio principi: qui non quiuit temperare sibi in eo, quanquam imperiosus sui inter initia principatus, transtulitque in cubiculum, alio ibi signo substituto: cum quidem tanta populi Romani contumacia fuit, vt magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitauerit, princepsq; quanquam adamatum, repon-

20 fuerit. Nobilitatur Lysippus & temulenta tibicina, & canibus ac venatione. In primis verò quadriga cum Sole Rhodiorum. Fecit & Alexandrum Magnum multis operibus, à pueritia eius orsus. Quam statuam inaurari iussit Nero princeps, delectatus admodum illa. Dein cum pretio perisset gratia artis, detractum est aurum: pretiosiorque talis existimatur, etiam cicatricibus operis atque conscissuris, in quibus aurum hæserat, remanentibus. Idem fecit Hephæstionem Alexandri Magni amicum, quem quidam Polycleto adscribunt, cum is centum propè annis antè fuerit. Idem Alexandri venationem: quæ Delphis sacrata est: Athenis Satyrorum turmam. Alexandrum amicorumque eius imagines summa omnium similitudine expressit. Has Metellus Macedonia subacta transtulit Romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimum traditur contu-

30 lisse, capillum exprimendo, capita minora faciendo, quàm antiqui, corpora graciliora sicioraque, per quæ proceritas signorum maior videtur. Non habet Latinum nomen symmetria, quam diligentissimè custodiuit, noua intactaque ratione quadratas veterum staturas permutando: vulgòque dicebat, ab illis factos, quales essent, homines: à se, quales viderentur esse. Propriæ huius videntur esse argutiæ operum, custoditæ in minimis quoque rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices, Lahippum & Bedam, sed ante omnes Euthycratem: quanquam is constantiam patris potius æmulatus, quàm elegantiam, austero maluit genere, quàm iucundo, placere. Itaque optimè expressit Herculem Delphis & Alexandrum, Thespin venatorem, & Thespiadas: prælium equestre, ad Trophonij oraculum: quadrigas Medæ complures: equum cum fisciis: canes venantium.

40 Huius porrò discipulus fuit Tisicrates, & ipse Sicyonius, sed Lysippi sectæ propior, vt vix discernantur complura signa, ceu senex Thebanus, Demetrius rex, Peucestes Alexandri Magni seruator, dignus tanta gloria. Artifices, qui compositis voluminibus cōdiderent hæc, miris laudibus celebrant, & Telephanem Phocæum, ignotum aliàs, quoniam in Thessalia, vbi habitauerat, latuerint opera eius: alioquin suffragiis ipsorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ. Laudant eius Larissam, & Spinarum pentathlon, & Apollinem. Alij nō hanc ignobilitatis fuisse causam, sed quoniam se regum Xerxis atque Darij officinis dederit, existimant. Praxiteles quoque marmore felicior: ideo & clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera: Proserpinæ raptum: item Catagufam, & Ebrietatem, & Liberum patrem, nobilèmq; vnà Satyrum, quem Græci periboëton cognominant. Signa etiam, quæ ante Felicitatis ædem fuere, Veneremque, quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudij principatu, marmoreæ illi suæ per terras inclytæ paræ. Item

Stephusam, Spilumenem, Oenophorum. Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas, quos à Xerxe Persarum rege captos victa Perside Atheniensibus remisit Magnus Alexander. Fecit & puberem subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant. Spectantur & duo signa eius diuersos affectus exprimentia, flentis matronæ, & meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynen fuisse, deprehenduntque in ea amorem artificis, & mercedē in vultu meretricis. Habet simulacrum & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit, ne melior in equorum effigie defecisset in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine æmulo expressis. Sed ne videatur in hominum effigie inferior, Alcmena nullius est nobilior. Alcmenes Phidiæ discipulus & marmorea fecit, & æreum pentathlon, qui vocatur encrinomenos. At Polycteti discipulus Aristides quadrigas bigasque. Et Iphieratis Læna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, vsque ad mortem excruciatam, tyrannis non prodidit. Quãobrem Athenienses & honorem habere ei volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atque vt intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. Bryaxis Æsculapium & Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton Apollinem, & Iunonem, qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Cresilas vulneratum deficientem, in quo possit intelligi, quantum restet animæ: & Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumque in hac arte est, quod nobiles viros nobiliores fecit. Cephissodorus Mineruam mirabilem in portu Atheniensium, & aram ad templum Iouis Seruatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur in Didymæo, Æginetica æris temperatura. Ceruumque vnâ ita vestigiis suspendit, vt linum subter pedes trahatur, alterno morsu digitis calcæque retinentibus solum, ita vertebrato dente vtrisque in partibus, vt à repulso per vices resiliat. Idem Celetizontas pueros fecit. Chæreas Alexandrum Magnum & Philippum patrem eius fecit. Ctesilaus Doryphoron, & Amazonem vulneratam. Demetrius Lysimachen, quæ sacerdos Mineruæ fuit annis lxxiiij. Idem & Mineruam, quæ Musica appellatur, quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. Idem equitem Sarmenem, qui primus de equitatu scripsit. Dædalus & ipse inter fictores laudatus, pueros duos distringentes se fecit. Dinomenes Protefilaum & Pythodemum luctatorem. Euphranoris Alexander Paris est: in quo laudatur, quod omnia simul intelligantur, index Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector. Huius est Minerua Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolium à Q. Lucretio Catulo dicata, & simulacrum Boni euentus, dextra pateram, sinistra spicam ac papauer tenens. Item Latona puerpera, Apollinem & Dianam infantes sustinens, in æde Concordiæ. Fecit & quadrigas bigasque, & Cliduchon eximia forma: & Virtutem & Græciam, vtrasque colosseas: mulierem ministrantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippum in quadrigis. Eutychedes Eurotam, in quo artem ipso amne liquidiorum plurimi dixerunt. Hegiæ Minerua, Pyrrhusque rex laudatur, & celetizontes pueri, & Castor ac Pollux ante ædem Iouis Tonantis. In Pario colonia Hercules Isidori. Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum sufflantem languidos ignes, & Argonautas. Leocras aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat, parcentem vnguibus etiam per vestem: puerum Autolycon pancratio victorem, propter quem Xenophon Symposium scripsit: Iouemque illum tonantem in Capitolio, ante cuncta laudabilem: item Apollinē diadematum. Lyciscus Lagonem puerum subdolæ ac fucatæ vernilitatis. Lycus & ipse puerum suffitorem. Menachmi vitulus genu premitur, replicata ceruice: ipseque Menachmus scripsit de sua arte. Naucydes Mercurio & Discobolo & immolante arietem censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Nicerates Æsculapium & Hygiam, qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Pyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Policles Hermaphroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiam & Mineruam, Phœnix Lysippi discipulus Epitherfen. Stipax Cyprius vno celebratur signo, Splachnopte. Periclis Olympij vernula

vernula hic fuit, exta torrens, ignem oris pleni spiritu accendēs. Sillanion Apollodorum
 fecit, fictorem & ipsum, sed inter cunctos diligentissimum artis, & inimicum sui iudicem,
 crebrò perfecta signa frangētem, dum satiare cupiditatem nequit artis, & ideo insanum
 cognominatum. Hoc in eo expressit, nec hominem ex ære fecit, sed iracūdiam: & Achil-
 lem nobilem. Itē Epistatem exercentem athletas: Strōgylion Amazonem, quam ab ex-
 cellentia crurum Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circūlatam.
 Item fecit puerum, quem amando Brutus Philippenfis cognomine suo illustravit. Theo-
 dorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipse se ex ære fudit, præter similitudinem mirabilem
 fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet, læua tribus digitis quadrigu-
 10 lam tenuit translata Præneste, tantæ paruitatis, vt totam eam currūque & aurigam in-
 tegeret alis simul facta musca. Xenocrates Tiscratis discipulus: aut, vt alij, Euthycratis,
 vicit vtrosque copia signorum, & de sua arte composuit volumina. Plures artifices fece-
 re Attali & Eumenis aduersus Gallos prælia, Isigonus, Pyromachus, Stratonicus, Anti-
 gonus, qui condidit volumina de sua arte. Boëthi, quanquam argento melioris, infans
 eximiè anferem strangulat. Atq; ex omnibus, quæ retuli, clarissima quæque in vrbe iam
 sunt dicata à Vespasiano Principe in templo Pacis, aliisque eius operibus, violentia Ne-
 ron in vrbe conuecta, & in sellariis domus aureæ disposita. Præterea sunt æqualitate
 celebrati artifices, sed nullis operum suorum præcipui, Ariston, qui & argentum cælare
 solitus est, Callias, Clesias, Cantharus Sicyonius, Dionysodorus Critiæ discipulus, Delia-
 20 des, Euphorion, Eunicus, & Hecatæus. Argēti cælatores, Lesbocles, Prodorus, Pythodi-
 cus, Polygnotus: iidem pictores nobilissimi. Item ex cælatoribus Stratonicus, Scymnus,
 qui fuit Critiæ discipulus. Nunc percensebo eos, qui eiusdem generis opera fecerunt, vt
 Apollodorus, Androbulus, Asclepiodorus, Aleuas philosophos: Apellas & adorātes fœ-
 minas: Antigonus & Perixyomenon, tyrannicidāsque supra dictos: Antimachus, Athe-
 nodorus fœminas nobiles: Aristodemus & luctatores, bigasq; cum auriga, philosophos,
 anus, Seleucum regem. Habet gratiam suam huius quoque Doryphorus. Cephissodori
 duo fuere: prioris est Mercurius, Liberum patrem in infantia nutriens. Fecit & concio-
 nantem manu elata: persona in incerto est. Sequēs philosophos fecit. Colothas, qui cum
 Phidia Iouem Olympium fecerat, philosophos. Item Cleon & Cenchramis, & Callices,
 30 & Cephis: Chalcotheses & comædos & athletas. Dahippus Perixyomenon. Daiphron,
 & Democritus, & Dæmon philosophos. Epigonus omnia ferè prædicta imitatus præcef-
 sit in tubicine, & matri interfectæ infante miserabiliter blandiente. Eubolidis digitis cō-
 putans: Mycon athletis spectatus, Menogenes quadrigis. Nec minùs Niceratus omnia,
 quæ cæteri, aggressus, repræsentauit Alcibiadem, lampadēque accensa matrem eius De-
 maraten sacrificantem. Pisicrates bigæ Pitho mulierem imposuit. Idemque fecit Mar-
 tem & Mercurium, qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Perillum nemo laudat sæuio-
 rem Phalaride tyrāno, qui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne subdito, & pri-
 mus eum expertus cruciatum iustiore sæuitia. In hoc à simulacris Deūm hominūque
 deuocauerat humanissimam artem. Ideōne tot conditores eius elaborauerant, vt ex ea
 40 tormenta fierent? Itaque vna de causa seruantur opera eius, vt quisquis illa videat, oderit
 manus. Sthenis Cererem, Iouem, Mineruam fecit, qui sunt Romæ in Cōcordiæ templo.
 Idem flentes matronas, & adorantes sacrificantēque. Simon canem & sagittarium fecit.
 Stratonicus cælator ille philosophos, Scopas vterque. Athletas autem & armatos, & ve-
 natores, sacrificantēque Batton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Lophon, Ly-
 fon, Leon, Menodorus, Myiagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, protogenes, idem
 pictura clarissimus, vt dicemus: Patrocles, Polus, Posidonius, qui & argentum cælauit no-
 bilitate, natione Ephesus, Periclymenus, Philon, Simenus, Timotheus, Theomnestus, Ti-
 marchides, Timon, Tisias, Thrason. Ex omnibus autem maximè cognomine insignis est
 Callimachus, semper calumniator sui, nec finem habens diligentie, ob id Cacizotechnos
 50 appellatus, memorabilis exemplo adhibendi curæ modum. Huius sunt saltantes Lacæ-
 lniæ, emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Hunc quidem &

pietorem fuisse tradunt. Non ære captus, nec arte, vnam solummodo Zenonis statuam Cypria in expeditione non vendidit Cato, sed quia philosophi erat, vt obiter hoc quoq; noscatur tam inane exemplum. In mentione statuarum est & vna non prætereunda, licet auctoris incerti, iuxta rostra Herculis tunicati, Eleo habitu Romæ, torua facie, sentientéque suprema in tunica. In hac tres sunt tituli: L. Luculli Imperatoris, de manubiis: alter, pupillum Luculli filium ex S. C. dedicasse: tertius, T. Septimium Sabinum Ædilem curulem ex priuato in publicum restituisse. Tot certaminum tantæque dignationis simulacrum id fuit. Nunc reuertemur ad differentias æris & misturas. In Cyprio coronariû & regulare est, vtrunque ductile. Coronarium tenuatur in laminas, taurorûmque felle tinctû, speciem auri in coronis histrionum præbet. Idemq; in vncias additis auri scrupulis senis, 10 prætenui pyropi bractea ignescit. Regulare & in aliis fit metallis, itémque caldariû. Differentia, quod caldariû funditur tantûm, malleis fragile, quibus regulare obsequitur, ab aliis ductile appellatû, quale omne Cyprium est. Sed & in cæteris metallis, cura distat à caldario. Omne enim purgatis diligentius igni vitis, excoctisque, regulare est. In reliquis generibus palma Campano. Simile in multis partibus Italię prouinciisque. Sed octonas plûbi libras addunt, & lenè recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentia afferat, in Gallia maximè sentitur, vbi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura, nigrum atque fragile conficitur. Prætereà semel recoquunt: quod sapius fecisse, bonitati plurimum confert.

Differentia æris & mistura, & de seruando ære.

C A P.

I X.

ID quoque notasse non ab re est, æs omne frigore magno melius fundi. Sequens temperatura statuaria est, eadémque tabularis, hoc modo: Massa proflatur in primis, mox in proflatum additur tertia portio æris collectanei, hoc est, ex vsu coempti. Peculiare in eo condimentum attritu domiti, & consuetudine nitoris veluti mansuefacti. Miscentur & plumbi argentarij pondo duodena ac selibræ, centenis proflati. Appellatur etiamnum & formalis temperatura æris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, & argentarij vigesima: maximèque ita colorem bibit, quem Græcanicum vocant. Nouissima est, quæ vocatur ollaria, vase nomen hoc dante, ternis aut quaternis libris plûbi argentarij in centenas æris additis. Cyprio si addatur plumbum, colos purpuræ fit in statuarum 30 prætextis. Æra exterfa rubiginem celerius trahunt, quàm neglecta, nisi oleo perungantur. Seruari ea optimè in liquida pice tradunt. Vfus æris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem translatus est, tabulis æreis, in quibus publicæ constitutiones inciduntur.

De cadmia medicina.

C A P. X.

MEtalla æris multis modis instruunt medicinã, vtpote cum hulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior ac minùs ponderosa, sed nequaquam cõparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fufuris necessarius, medicina inutilis. Hic rursus in fornacibus existit, aliãque nominis sui originè recipit. Fit autem 40 egesta flammis atq; flatu tenuissima parte materia, & cameris lateribusve fornacum pro quãtitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacum ore, quã flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima, cameris dependens, & ab eo argumento botrytis cognominata. Ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores: deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, oculorûmque medicamētis vtilissima. Tertia est in lateribus fornacum, quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta veriùs, quàm pumex, intus varia, ad psoras vtilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt & ex ea duo alia genera: onychitis extra penè cærula, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarû fordidissima, vulneribus maximè vtilis. Omnis autem 50 cadmia in Cypri fornacibus optima, iterûmque à Medicis coquitur carbone puro, atq; vbi

vbi in cinerem rediit, extinguitur vino ammineo, quæ ad emplastra preparatur: quæ vero ad pforas, aceto. Quidam in ollis fictilibus tufam vrunt, ac lauant in mortariis, postea ficcant. Nymphodorus lapidem ipsum quàm grauíssimum spississimúmque vrit pruna, & exustum Chio vino restinguit tunditque, mox linteo cribrat, atque in mortario terit, mox aqua pluuia macerat, iterumq; terit quod subsidit, donec ceruffæ similis fiat nulla dentium offensa. Eadem Iollæ actio: sed quàm purissimum lapidem eligit. Cadmiæ effectus siccare, persanare, sistere fluxiones, pterygia & sordes oculorum purgare, scabritiem extenuare, & quicquid in plumbi effectum dicemus. Et æs ipsum ad omnia eadem vritur, præterque albugines oculorum & cicatrices. Hulcera quoque oculorum cum lacte sanant, idque Ægyptij collyrij modo terunt in coticulis. Facit & vomitiones è melle sumptum. Vritur autem Cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pondere, circumlito spiramento in caminis, donec vasa ipsa percoquantur. Quidam & salem addunt, alij alumen pro sulphure, alij nihil, sed aceto tantum aspergunt. Vitum teritur mortario Thebaico, aqua pluuia lauatur, minore effectum, iterumque adiecta largiore teritur, & dum confidat, relinquitur: hoc sæpius, donec ad speciem minij redeat. Tunc siccatum in Sole, in ærea pyxide seruatur.

De scoria, & flore, & squama æris, & stomomate, & æruginè, & hieracio.

CAP. XI.

ET scoria æris simili modo lauatur, minore effectum, quàm æs ipsum. Sed & æris flos medicinae utilis est. Fit ære fuso, & in alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excutuntur velut milij squamæ, quas vocant florem. Cadunt autem, cum panes æris aqua refrigerantur rubentque. Similiter ex eis fit, quam vocant lepida, & sic adulteratur flos, vt squama vaneat pro eo. Est autem squama hæc decussa vi clavis, per quos panes ærei ferruminantur. In Cypriis maximè officinis omnia. Differentia hæc est, quod squama excutitur ictibus iisdem panibus: flos cadit sponte. Squamæ est alterum genus subtilius, ex summa scilicet lanugine decussum, quod vocant stomoma. Atque hæc omnia Medici (quod pace eorum dixisse liceat) ignorant, pars maior & nominibus, in tantum à conficiendis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinae solebat. Nunc quoties incidere in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc est, impendio miserorum experiri commentaria, credunt seplasiæ, ea omnibus quidè fraudibus corruptenti, factaq; iam pridem emplastra & collyria mercantur, tabesque mercium. Fraus seplasiæ sic exterritur. Et squama autem & flos vruntur in patinis fictilibus aut æreis, deinde lauantur, vt supra, ad eisdem vsus: & amplius ad narium carnosia vitia, itémque sedis & grauitates aurium, per fistulas in eas flatu impulsa, & hulcera oris farina admota. Tollit & tonsillas cum melle. Fit & ex candido ære squama, Cypria longè efficacior. Necnon vrina pueri prius macerant clauos panesque. Quidam verò excussam squamam terunt, & aqua pluuia lauant. Dant & hydropicis eam duabus drachmis in mulsi hemina, & illinunt cum polline. Æruginis quoque magnus vsus. Sed pluribus fit ea modis. Nanque & è lapide, ex quo coquitur æs, deraditur, & ære candido perforato, atque in cadis super acetum suspensum, aereo obturatis operculo, multo probatiore, quàm si hoc idem squamis fiat. Quidam vasa ipsa candidi æris fictilibus condunt in aceto, raduntque x. die. Alij vinaceis cõtegunt, totidémque post dies radunt. Alij delimatam æris scobem aceto spargunt, versantque spathis sæpius die, donec absumatur. Eandémque scobem alij terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocyssimè verò contrahit coronarium æruginem, recisamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maximè Rhodiam æruginem: alij pumice aut gummi. Præcipuè autem fallit atramento sutorio adulterata. Cætera enim dente deprehenduntur, stridentia in frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ syncera est, suum colorem retinet: quæ mista atramento, rubescit. Deprehenditur & papyro, galla prius macerato: nigrescit enim statim æruginè illita. Deprehenditur & visu, malignè virens. Sed siue synceram siue adulteratam, aptissimum est siccata in patina noua vri & versari, donec fauilla fiat: postea teritur & reconditur. Aliqui in crudis fictilibus vrunt,

donec figlinum percoquatur. Nonnulli & thus masculum admiscunt. Lauatur autem ærugo, sicut cadmia: vis eius collyriis oculorū aptissima, delacrymationibus mordendo proficiens. Sed ablui necessarium penicillis calidis, donec rodere desinat. Hieracium vocatur collyriū, quod ita maximè constat: temperatur autem id Hammoniāci vnciis quatuor, æruginis Cypriæ duabus, atramenti sutorij, quod chalcanthum vocāt, totidem, misyos verò vna, croci sex. Hæc omnia trita acetō Thasio colliguntur in pilulas, excellentis remedij contra initia glaucomatum & suffusionum, cōtra caligines & scabritias & albugines, ac genarum vitia. Cruda autem ærugo vulnerariis emplastris miscetur. Oris etiam gingiuarūque hulcerationem mirificè emendat, & labiorum hulcera cum oleo. Quod si & cera addatur, purgat, & ad cicatricem perducit. Ærugo & callum fistularum erodit, vitiorūque quæ circa sedem, siue per se, siue cum Hammoniaco illita, vel collyrij modo in fistulas adacta. Eademq; cum resinæ terebinthinæ tertia parte subacta, lepras tollit.

De scolecia, & chalciti, & misy, & sory, & chalcantho.

C A P.

X I I.

ESt & alterum genus æruginis, quam vocant scoleciā, in Cyprio ære, hoc trito alumine & sale, aut nitro pari pondere, cū acetō albo quā acerrimo. Nō fit hoc nisi æstuosissimis diebus circa Canis ortum. Teritur autē, donec viride fiat, contrahatq; se vermiculorū specie, vnde & nomen. Quod vitiū vt emēdetur, duæ partes quæ fuere aceti, miscetur vrina pueri impubis. Idē autē in medicamentis & santerna efficit, qua diximus aurum ferruminari, vsusque vtriusque, qui æruginis. Scolecia fit & per se, derasa ab ærario lapide, de quo nūc dicemus. Chalcitim vocant lapidē, ex quo & ipsum æs coquitur. Distat à cadmia, quod illa super terrā ex subdialibus petris ceditur, hæc ex obrutis. Itē, quod chalcitis friat se statim mollis natura, vt videatur lanugo cōcreta. Est & alia distinctio, quod chalcitis tria genera continet, æris, & misyos, & soryos, de quibus singulis dicemus suis locis. Habet autē æris venas oblongas. Probatur mellei coloris, gracili venarū discursu, friabilis, nec lapidosa. Putāt & recentē vtiliorē esse, quoniā inueterata sory fiat. Vis eius ad excrescētia in hulceribus, sanguinē sistere, gingiuas, vñā, tonsillas farina compefcere. Vuluæ quoq; vitiis in vellere imponitur. Cū succo verò porri, verēdorū additur emplastris. Maceratur autē in fictili ex acetō circumlito fimo diebus xl. & colorē croci trahit. Tunc admisto cadmiæ pari pōdere, medicamentū efficit, psoricon dictū. Quod si duæ partes chalcitidis tertia cadmiæ tēperentur, acrius hoc idē fiet. Acrius etiānum & vehementius, si acetō, quā vino, tēperentur. Tosta verò efficacior fit ad eadē omnia. Sory Ægyptiū maximè laudatur, multū superato Cyprio Hispaniensi & Africo: quanquā oculorū quoque curationi quidam vtilius Cyprium putant: sed in quacunque natione optimū, cui maximum virus, in olfactu tritūque pinguius nigrescens & spongiosum. Stomacho res cōtraria in tātum, vt quibusdā olfactu modō vomitiones moueat: & Ægyptium quidem tale. Alterius nationis contritum splendescit. Et misy est lapidosus. Prodest autē & dentium dolori, si contineatur atque colluat: & oris hulceribus grauibus, quæque serpunt. Vritur carbonibus, vt chalcitis. Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scrobibus, flori eius luteo miscente se ligni pinei fauilla. Reuera autem è suprā dicto fit lapide, concretum natura discretūque, & optimum in Cypriorum officinis: cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ, & cū teratur, harenosa natura, siue tērea, chalcitidi similis. Hoc admiscunt, qui aurum purgant. Vtilitas eius infusi cum rosaceo auribus purulentis, & in lana impositi capitis hulceribus. Extenuat etiam scabritias oculorum inueteratas. Præcipuè vtile tonsillis, contrāque anginas & suppurata. Ratio, vt xvj. drachmæ in hemina acetī coquantur addito melle, donec lentescat. Sic ad suprā dicta vtile est. Quoties opus fit molliri vim eius, mel aspergitur. Erodit & callum fistularum ex acetō fouentium: & collyriis additur. Siftit & sanguinem, hulcerāque quæ serpent, quæve putrescant. Absumit & excrescētes carnes. Peculiariter virilitatis vitiis vtile: & scēminarum profluuium sistit. Græci cognationem æris nomine fecerunt & atramento sutorio. Appellant enim chalcanthum. Nec vllius æquē mira natura est. Fit & in Hispania è puteis stagnisve, id genus aquæ

aquæ habentibus. Decoquitur ea, admista dulci pari mensura, & in piscinas ligneas funditur. Immobilibus super has transtris dependent restes lapillis extentæ, quibus adhærens limus vitreis acinis imaginem quandam vuæ reddit. Exemptum ita siccatur diebus xxx. Color est cæruleus, perquam spectabili nitore, vitrumque esse creditur: diluendo fit atramentum tingendis coriis. Fit & pluribus modis, genere eo in scrobes cauato: quarum è lateribus distillantes hyberno gelu sturias, stalagmiã vocant: neque est purius aliud. Sed ex eo candidum colorem sentientem violam, leucoion appellant. Fit & in saxorum catinis, pluuia aqua corruato limo gelante. Fit & salis modo, flagrantissimo Sole admistas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia, fossile aut factitium appellat. hoc pallidius, & quantum colore, tantum bonitate deterius. Probant maximè Cyprium in medicinæ vsu. Sumitur ad depellenda ventris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum, ac naribus instillatum: item stomachum, cum melle aut aqua multa sumptum. Medetur & oculorum scabritiei dolorique, necnon & caligini, & oris hulceribus. Siftit & sanguinem narium: item hæmorrhoidum. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami. Suspendit epiphoras, penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda vulnera, & excrescentia hulcerum. Tollit & vuas, vel si decocto tangantur. Cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos: quodque ex eo candidat, in eo vsu præfertur violaceis, & grauitati aurium per fistulas inspiratur. Vulnera etiam per se illitum sanat, sed stringit cicatrices. Nupérque inuentum, vrsorum in harena & leonũ ora inspergere illo: tantaque est vis in astringendo, vt non queant mordere.

De pompholyge, & spodo, & antispodo, & diphryge, & triente Seruilio.

C A P. X I I I.

ETIAMNUM in ærariis reperiuntur, quem vocant pompholygem & spodon. Differentia, quod pompholyx lotura paratur, spodos illota est. Aliqui id quod sit candidũ leuissimumque, pompholygem dixere, & esse æris & cadmiæ fauillam. Spodon nigriorem ponderosiorẽque esse, derafam parietibus fornacum, mistis scintillis, aliquando & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præstat, & si tangatur lingua, saporem horridam. Conuenitque oculorum medicamentis, quibuscunque vitiis occurrens, & ad omnia, quæ spodos: hoc solum distat, quod huius elutior vis est. Additur & in emplastra, quibus lenis quæritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia, quæ vino lota est. Spodos Cypria optima. Fit autem liquefcentibus cadmia & ærario lapide. Leuissimè hæc efflatur & ocyus, euolatque è fornacibus & tectis adhærescit, à fuligine distans candore. Quod minùs candidum ex ea, immaturæ fornacis argumentum est: hoc quidam pompholygem vocat. Quod verò rubicundius ex iis inuenitur, acriorem vim habet, exhulceratque adeò, vt cum lauatur, si oculos attingat, excæcet. Est & mellei coloris spodos, in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcunque genus lauando fit vtilius. Purgatur antè pinna, dein crassiore lotura. Digitis scabritiem exterunt. Media vis eius est, quæ vino lauatur. Est aliqua & in genere vini differentia. Leni enim lota collyriis oculorũ nimium vigiliis fatigatorum apta putatur. Eadem efficacior hulceribus quæ manant, vel oris quæ madent, & omnibus medicamentis, quæ parantur cõtra gangrænas. Fit & in argenti fornacibus spodos, quam vocant lauriotin. Vtilissima autem oculis affirmatur, quæ fiat in aurariis: nec in alia parte magis est vitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla, vilissimis rebus vtilitates easdem excogitauit. Antispodon vocat cinerem fici arboris vel caprifici, vel myrti foliorum cum tenerimis ramorum partibus, vel oleastri vel cydonij mali vel lentisci. Item ex moris immaturis, id est candidis, in Sole arefactis: vel è buxi coma, vel pseudocyperis, aut rubi, aut terebinthi, vel cænâthes. Taurini quoque glutinis, aut linteorum cinerem, similiter pollere inuentũ est. Vruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus, donec figlina percoquantur. In ærariis officinis & psegma fit, iam liquato ære atque percocto, additis etiamnum carbonibus, flatuque accensis: ac repentè vehementiori flatu expuitur æris palea quædam. Solum, quo excipiatur, stratum esse debet.

^a quod in
iisdem offi-
cinis diphry-
ges vocant
Græci.

Facile ab ea discernitur, ^a quam in iisdem officinis diphrygem vocant Græci, ab eo quod bistorreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur in rubricam. Fit & in Cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paulatim circumdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris face subsidente. Differentia est quidē, quod æs ipsum in catino defluit, scoria extra fornaces, flos supernatat, diphryges remanet. Quidā tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur, ferruminari, circa hunc æs feruere, ipsum verò non percoqui, nisi translatum in alias fornaces, & esse nodum quendam materiæ. Id quod excocto superfit, hiphryges vocari. Ratio eius in medicina similis supra dictis, siccare, & excrementa consumere, & perpur-gare. Probatur lingua, ut eam siccet tactu statim, saporēque æris reddat. Vnum etiam-¹⁰ num æris miraculum non omitemus. Seruilia familia illustris in Fastis, trientem æreum pascit auro & argento, consumentem vtrunque. Origō atque natura eius incomperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messalæ senis ponam. Seruiliorum familia habet trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt: quem ferunt aliās creuisse, aliās decreuisse videri, & ex eo aut honorem aut diminutionē familiæ significari.

De ferro, & ferreis metallis, & differentia ferri.

CAP. XIII.

Proximè indicari debent metalla ferri, optimo pessimoque vitæ instrumento. Siqui-²⁰ dem hoc tellurem scindimus, ferimus arbuta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus cogimus iuuenescere. Hoc extruimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad alios vsus ferro vtimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus solum, ²⁰ sed etiam missili volucrique, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc verò pennato: quam sceleratissimam humani ingenij fraudem arbitror. Siquidem, ut ocyus mors perueniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennasque ferro dedimus. Quamobrem culpa eius non naturæ fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est, posse innocens esse ferrum. In scædere, quod expulsis regibus populo Romano dedit Porfena, nominatim comprehensum inuenimus, ne ferro nisi in agricultura vterentur. Et stilo scribere intutum est, ut vetustissimi autores prodiderunt. Magni Pompeij in tertio Consulatu extat edictum, in tumultu necis Clodianæ, prohibentis vllum telum esse in vrbe. Et tamen vita ipsa non desiit honorem mitiorem habere ferro quoque. Aristonidas artifex cum exprimere vellet Athamantis furorem Learcho filio præcipitato residentem, pœniten-³⁰ tiamque, ferrum & æs miscuit, ut rubigine eius per nitorem æris relucente, exprimeretur verecundiæ rubor. Hoc signum extat Thebis hodie. Est in eadem vrbe & ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborum Dei patientia inductus. Videmus & Romæ scyphos è ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obstat eadem naturæ benignitas, exigentis à ferro ipso pœnas rubigine, eademque prouidentia nihil in rebus mortalibus fa-⁴⁰ ciente, quàm quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla vbique propemodum reperiuntur, quippe insula etiam Italiæ Ilua gignente: minimaque difficultate cognoscuntur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadem excoquendis venis. In Cappadocia tantum quæstio est, aquæ an terræ fiat acceptum, quoniam perfusa certo fluuio terra, neque aliter, ferrum è fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ ⁴⁰ cæliue. Aliæ molle tantum, plumboque vicinuis subministrant: aliæ fragile & ærosum, rotarumque vsibus & clavis maximè fugiendum, cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate sola placet, clavisque caligariis: aliud rubiginem celerius sentit, stricturnaque vocantur eæ omnes, quod non in aliis metallis, à stringenda acie vocabulo imposito. Et fornacum maxima differentia est. In iis equidem nucleus ferri excoquitur ad indurandam aciem, alióque modo ad densandas incudes, malleorumve rostra. Summa autem differentia in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi vtilior nobilitauit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania & Turiaffonem, Comum in Italia, cum ferraria metalla in his locis non sint. Ex omnibus autem generibus palma Serico ferro est. Seres hoc cum vestibus suis pellibusque mittunt. Secunda Parthico: neque alia genera ⁵⁰ ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiscetur. Mollior complexus in nostro orbe

orbe. Aliubi vena bonitatem hanc præstat, vt in Noricis: aliubi factura, vt Sulimone aqua, vt diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes aquariæque differant, & oleo delicatior fiat acies. Mirumque, cum excoquatur vena, aquæ modo liquari ferrum, postea in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se vlciscitur. Contactum namque eo, celerius subinde rubiginem trahit. De magnete lapide suo loco dicemus, concordiaque quam cum ferro habet. Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit, retinetque longo tempore, aliud apprehendens ferrum, vt anulorum catena spectetur interdum: quod imperitum vulgus appellat ferrum viuum, vulneraque tali asperiora fiunt. Lapis hic & in cantabria nascitur, non ille magnes verus caute continua, sed sparsa bubbatione, ita appellant: nescio an vitro fundendo perinde utilis: nondum enim expertus est quisquam: ferri utique inficit acie, vt magnes. Eodem lapide Dinocrates architectus Alexandria Arsinoës templum cõcamerare inchoauerat, vt in eo simulacrum eius è ferro p̄d̄ere in aere videretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi, qui id sorori suæ iusserat fieri. Metallorum omnium vena ferri largissima est. cantabriæ maritimæ parte, quam Oceanus alluit, mons præruptè altus, incredibile dictu, totus ex ea materie est, vt in ambitu Oceani diximus.

De temperatura ferri, & medicina ex ferro, & arugine, & rubigine, & squama ferri, & hygremplastro.

CAP. XV.

20 **F**errum accensum igni, nisi duretur ictibus, corrumpitur. Rubens nõ est habile tundendo, neque antequam albescere incipiat. A ceto aut alumine illitum fit æri simile. A rubigine vindicatur cerussa & gypso, & liquida pice. Hæc est temperatura à Græcis antipathia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream catenam apud Euphratem amnem, in vrbe quæ Zeugma appellatur, qua Alexander Magnus ibi vinxerat pontem, cuius annulos, qui resecti sunt, rubigine infestari, carentibus ea prioribus. Medicina è ferro est & alia, quàm secandi. Nanque circunscribi circulo, terve circunlato mucrone, & adultis & infantibus prodest contra noxia medicameta: & præfixisse in limine è sepulcro euulsos clauos aduersus nocturnas lymphationes. Pungique leuiter mucrone, quo percussus homo sit, contra dolores laterum pectorumque subitos, qui punctiõnem afferant. Quædam vstione sanantur: priuatim verò canis rabidi morsus. Quippe etiã præualente morbo, expauescentisque potum, vsta plaga illico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua, in multis vitiis, priuatim verò dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Telephum proditur sanasse Achilles, siue id ærea, siue ferrea cuspide fecit. Ita certè pingitur eam decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clavis veteribus. Vis eius ligare, siccare, restringere. Emendat alopecias illita. Utuntur & ad scabritias genarum pustulasque totius corporis, cum cera & oleo myrteo: ad ignes verò sacros ex aceto: item ad scabiem, paronychia digitorum & pterygia in linteolis. Sistit & fœminarum profluvia imposita velleribus. Plagis quoque recentibus vino diluta, & cum myrrha subacta: & condylomatis ex aceto prodest. Podagras quoque illita lenit. Squama quoque ferri in vsu est ex acie aut mucronibus, maximè simili, sed acriore, quàm rubigo: quàm obrè & contra epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemque sistit, cum vulnera maximè ferro fiât. Sistit & fœminarum profluvia. Imponitur & cõtra lienum vitia. Hæmorrhoidas compescit, hulcerumque serpentina. Et genis prodest, farinæ modo aspersa paulisper: præcipua tamen commendatio eius in hygremplastro ad purganda vulnera fistulasque, & omnem callum erodendum, & rasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc modo: obolis ex Cimolia creta duobus, drachmis sex ex ære, totidem ex squama ferri, totidè ceræ, ex olei sextario. His adiicitur, cum sunt repurganda vulnera aut replenda, ceratum.

De plumbi metallis, & albo plumbo, & nigro.

CAP. XVI.

50 **S**equitur natura plumbi, Cuius duo genera, nigrum, atque candidum. Pretiosissimum candidum, à Græcis appellatum calliteron, fabulosèque narratum in insulas Atlantici

maris peti, vitilibusque nauigiis circumfuitis corio aduehi. Nunc certum est, in Lusitania gigni & in Gallæcia, summa tellure harenosa, & coloris nigri: pondere tantum ea deprehenditur. Interueniunt & minuti calculi, maximè torrentibus siccatis. Lauant eas harenas metallici, & quod subsidit, coquunt in fornacibus. Inuenitur & in aurariis metallis (quæ elutia vocant) aqua immissa eluente calculos nigros paulum calore variatos, quibus eadem grauitas quæ auro. & ideo in calathis, in quibus aurum colligitur, remanent cum eo, postea caminis separantur, conflanturque in album plumbum resoluuntur. Non fit in Gallæcia nigrum, cum vicina Cantabria nigro tantum abundet: nec ex albo argentum, cum fiat ex nigro. Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest, nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidem secum sine nigro. Album habuit autoritatē & Iliacis temporibus, 10 teste Homero, cassiteron ab illo dictum. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim sua progenit vena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisque venis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum: quod remanet in fornacibus, galæna, quæ portio est tertia addita venæ. Hæc rursus conflata, dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus.

De stanno, plumbo argentario, & quibusdam aliis.

CAP. XVII.

STannum illitum æneis vasis, saporem gratiorē facit, & compescit æruginis virus, mirumque, pondus non augeat. Specula quoque ex eo laudatissima, ut diximus, Brundusij temperabantur, donec argenteis vti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stannum addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo mistis albi plumbi nigrique libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Idem & tertiarium vocant, in quo 20 duæ nigri portiones sunt, & tertia albi. Pretium eius in libras xxx. hoc fistulæ solidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi, argentarium vocant, & eo quæ volunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondere centum triginta. In libras, albo per se syncero pretia sunt triginta, nigro sexdecim. Albi natura plura aridi habet: contraque, nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mistura vtile est. Neque argentum ex eo plumbatur, quoniam prius liquefcit argentum. Album incoquitur æreis operibus Galliarum inuento, ita ut vix discerni queat ab argento, eaque incoctilia vocant. Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere, equorum maximè ornamentis, iumentorumque iugis in Alexia oppido: reliqua gloria Biturigum fuit. Cœpere deinde & effeda, & vehicula, & pe- 30 torita exornare: similique modo ad aurea quoque, non modò argentea, stacula inanis luxuria peruēnit: quæque in scyphis cerni prodigium erat, hæc in vehiculis atteri, cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta est, ut liquefactum pondere videatur, non calore, rupisse. India neque æs neque plumbum habet, gemmisque suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminaeque utimur, laboriosius in Hispania eruto, totaque per Gallias: sed in Britannia summo terræ corio adeo largè, ut lex vltro dicatur, ne plus certo modo fiat, Nigri generibus hæc sunt nomina: Iouetanum, Caprariense, Oleastrense. Nec differentia vlla scorie, modò sit excocta diligenter. Mirumque in his solis metallis, quod derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc videtur facere relaxatis spiramentis ad fatietatē infusus aer, æquè ut foeminas quasdam fecundiores abortus facere. Nuper id com- 40 pertum in Bætica Santarenfi metallo, quod locari solitum x. libris per cc. antè annos, postquam oblitteratum erat, lv. locatum est. Simili modo Antonianum in eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondus cccc. veltigalis. Et mirum, aqua addita non liquefcere vasa è plumbo constat: eadè in aqua calculus æreusve quadrans si addatur, vas peruri.

Medicina de plumbo, & scoria plumbi, de molybdæna sive galena, de psimmythio, & sandaracha.

CAP. XVIII.

IN medicina per se plumbi vsus est cicatrices reprimere: adalligatisque lumborum & renum parti laminis frigidiorē natura inhibere impetus Veneris. Visaque in quiete Venerca sponte naturæ erumpentia vsque in morbi genus, his laminis Caluus Orator cohibuisse 50 traditur, virisque corporis studiorum labori custodisse. Nero (quoniam ita diis placuit) prin-

princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans, alendis vocibus demonstra-
 uit rationem. Coquitur ad medicinæ vsus patinis fictilibus, substrato sulphure minuto,
 laminis impositis tenuibus, opertisque sulphure & ferro mistis. Cum coquitur, muniēda
 in eo opere foramina spiritus conuenit: alioquin plumbi è fornacibus halitus noxius sen-
 titur, & pestilens, & canibus ocyslimè: omnium verò metallorum, muscis & culicibus:
 quamobrem non sunt ea tædia in metallis. Quidam in coquendo scobem plumbi lima
 quæ sitam sulphuri miscent: alij cerussam potiùs, quàm sulphur. Fit & lotura plurimi vsus
 in medicina, cum se ipso teritur in mortariis plumbeis addita aqua cælesti, donec crasse-
 scat. Postea supernatans aqua tollitur spongiis: quod crassissimum fuit, siccatum diuidi-
 10 tur in pastillos. Quidam limatum plumbum sic terūt: quidam etiam plumbagem ad-
 miscent: alij verò acetum, alij vinum, alij adipem, alij rosam. Quidam in mortario lapi-
 deo, & maximè Thebaico, plumbeo pistillo terere malunt: candidiùsque fit ita medica-
 mentum. Id autem quod vitum est plumbum, lauatur, vt stibi & cadmia. Potest adstrin-
 gere, sistere, contrahere cicatrices. Vsus enim ex eodem & in oculorum medicamentis,
 & maximè contra procidentiam eorum & inanitatem, & hulcerum excresecētia, rimasq;
 sedis aut hæmorrhoidas, aut condylomata. Ad hæc maxima lotura plumbi facit: cinis au-
 tem vsti ad hulcera serpentina, aut fordida: eadēque, quæ chartis, ratio profectus. Vritur
 autem in patinis per laminas minutas cum sulphure, versatum rudibus ferreis aut ferula-
 20 ceis, donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alij elima-
 tam scobem in fictili crudo coquūt in caminis, donec percoquatur figlinum. Aliqui ce-
 russam miscent pari mensura, aut hordeum, teruntque, vt in crudo dictum est, & præfe-
 runt sic tritum plumbum spodio Cyprio. Scoria quoque plumbi in vsu est, optimaque,
 quæ ad luteum maximè colorem accedit sine plūbi reliquiis, aut sulphuris specie, & ter-
 ra carens. Lauatur hæc in mortariis minutim fracta, donec aqua luteum colorem trahat,
 & transfunditur in vas purum, idque sæpius, vsque dum subsidat, quod vtilissimum est:
 eosdēque effectus habet, quos plumbum, sed acriores. Mirari succurrit experientiam
 vitæ, ne face quidem rerum, excrementorumq; fœditate intentata tot modis. Fit & spo-
 dium ex plumbo eodem modo, quo ex Cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in
 aqua cælesti, separatūque terrenum trāsusione, cribratūque teritur. Quidam pulue-
 30 rem pennis detergere malunt, ac terere in vino adorato. Est & molybdena, quæ alibi ga-
 lenam vocauimus, plumbi & argenti vena cōmunis. Melior hæc, quanto magis aurei co-
 loris, quantoq; minus plūbosa, friabilis, & modicè grauis. Cocta cum oleo, iocineris co-
 lorem trahit. Adhærescit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicam vocant. Lau-
 datissima, quæ in Zephyrio fiat. Probantur minimè terrenæ, minimeq; lapidosa: coquū-
 tur lauātūque scorix modo. Vsus in liparas ad linienda refrigerandaque hulcera: empla-
 strisque, quæ nō alligātur, sed illita ad cicatricem perducunt, in teneris corporibus mol-
 lissimisque partibus. Compositio eius est libris tribus, & ceræ libra vna, olei tribus hemi-
 nis, quod in senili corpore cum fracibus additur. Temperatur & cum spuma argenti, &
 scoria plumbi, ad dysenteriam & tenesnum fouendo calida. Psimmythium quoque, hoc
 40 est cerussam, plumbariæ dant officinæ. Laudatissimum in Rhodo. Fit autem ramentis
 plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi impositis, atque ita distillantibus. Quod ex
 eo cecidit in ipsum acetum, arefactum molitur & cribratur, iterūque aceto misto in pa-
 stillos diuiditur, & in Sole siccatur æstate. Fit & alio modo, addito in vrceos aceti plum-
 bo, obturatos per dies x. derasōque ceu situ, ac rursus deiecto, donec deficiat materia.
 Quod derasum est, teritur & cribratur, & coquitur in patinis, miscetūque rudiculis, do-
 nec rufescat, & simile sandarachæ fiat. Dein lauatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes
 eluantur. Siccatur similiter postea, & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem, quæ supra di-
 ctis, leuissima tantum ex omnibus: præterque ad candorem fœminarum. Est autē letalis
 potus, sicut spumæ argenti. Postea cerussa ipsa si coquatur, rufescit. Sandarachæ quoque
 50 propemodum dicta natura est. Inuenitur autem & in aurariis & in argentariis metallis,
 melior quò magis rufa, quoque magis virus redolens, ac pura friabilisque. Valet purga-

re, sistere, exalfacere, perrodere. Summa eius dos septica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle sumpta. Vocem lymphidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusque iucundè medetur, cum resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoque cum cedro, ipso nidore itidem medetur. Et arsenicum ex eadem est materia. Quod optimum, coloris etiam in auro, excellentius: quod verò pallidius aut sandarachæ similius est, deterius existimatur. Est & tertium genus, quo miscetur aureus color sandarachæ. Vtraque hæc squamosa. Illud verò siccum purumque gracili venarum discursu fissile. Vis eadem, quæ supra, sed acrior. Itaque & causticis additur, & psilothris. Tollit & pterygia digitorum, carnesque narium, & condylomata, & quicquid excrefcit. Torretur, vt validius proficit, in noua testa, donec mutet colorem. 19

C. PLINII SEC V N D I N A T V R A L I S H I S T O R I Æ

L I B E R X X X V .

P R O O E M I V M .

METALLORVM, quibus opes constant, annascentium quoque eis natura indicata propemodum est, ita connexis rebus, vt immensa medicinæ sylua, officinarumque tenebræ, & morosa celandi pingendique ac tingendi subtilitas simul dicerentur. Restant terræ ipsius genera lapidumque, vel numerosiore serie, plurimis singula à Græcis præcipuè voluminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur vtilem instituti modo, nihil necessarium aut naturale omittentes. 20

Honos pictura.

C A P V T I .

Primumque dicemus quæ restant de pictura, arte quondam nobili, tunc cum expeteretur à Regibus populisque, & illos nobilitante, quos esset dignata posteris tradere: nunc verò in totum marmoribus pulsa, iam quidem & auro, nec tantum vt parietes toti operiantur, verum & interraso marmore, vermiculatis ad effigies rerum & animalium crustis. Non placent iam abaci, nec spatia montis in cubiculo delitentia: cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudij principatu inuentum: Neronis verò maculas, quæ non essent, in crustis inferendo vnitatem variare, vt ouatus esset Numidicus, vt purpura distingueretur Sinnadicus, qualiter illos nasci optaret delicia. Montium hæc subsidia deficientium: nec cessat luxuria id agere, vt quam plurimum incendiis perdat. 30

Honos imaginum.

C A P . I I .

Imaginum quidem pictura quam maximè similes in æuum propagabatur figure: quod in totum exoleuit. Ærei ponuntur clypei, argenteæ facies surdo figurarum discrimine, statuarum capita permutantur, vulgatis iam pridem salibus etiam carminum. Adeo materiam malunt cōspici omnes, quam se nosci. Et inter hæc pinacothecas veteribus tabulis consuunt, alienasque effigies colunt, ipsi honorem non nisi pretio ducentes, vt frangat hæres, furis detrahat laqueus. Itaque nullius effigie viuentis, imagines pecuniæ, non suas, relinquunt: iidem palæstras athletarum imaginibus & ceromata sua exornant, & vultus Epicuri per cubicula gestant, ac circumferunt secum. Natali eius vicesima Luna sacrificant, feriasque omni mense custodiunt, quas icadas vocant, hi maximè, qui se ne viuentis quidem nosci volunt. Ita est profecto, artes desidia perdidit: & quoniã animorum imagines non sunt, negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erant que spectarentur, nō signa externorum artificum, nec æra, aut marmora. Expressi cera vultus 40
lingu-